

Ե Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Ր Ա Ք Ի Ր

ԱՌ ԱՅԺՄ ԿՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՀԻՆԳՇԱՐԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գրատուներ ու Պախ Բաշկան 50 Դրոշ

» վեցամսեայ 30 »

» եռամսեայ 15 »

Օտար երկիրներ

12 Ծրանք

Հ Ա Ս Յ Է

ՍՄԲԱՏ ԴԱԽԹԵԱՆ

ՏՆՕՐԷՆ ԲԻՐԱԿՆԻ

Գազապեր խան, Պոսկե գարու, Կ. Պալիս

ՊՈԼԻՍ ՈՒ ԳՆԵՐՈՎԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նախընթաց քանի մը յօդուածներով ես ջանադի հայաբնակ կեդրոն գաւառներու մէջ սահմանել այն մայր գետինը՝ որ տոհմային գրականութեան մը աճման ամէնէն նըպաստաւոր տարրերն ու պայմաններն ունենալ կը թուէր ինծի: Ուրախառիթ է հաստատել թէ այս գաղափարն սկսած է երեւիլ այնպիսի բացայայտ ճշմարտութիւն մը մեր գրականութիւնով զբաղող հասարակութեան համար որ ամէնէն ուղղափառ պոլսեցին իսկ հակառակ պնդելու ա'լ չպիտի համարձակէր: Հաստատելով հանդերձ միտքերու այս բարեշրջումը՝ դէպի գրական ճշմարտութեան այս մասնաւոր մէկ բաժինը, կը դիտեմ թէ տակաւին կայ կէտ մը որ պոլսեցիներէն շատերուն համար միտքարութեան պարագայ մը կը շարունակէ ներկայացնել: Այդ պարագան սա՛ է թէ՛ Պոլիսը կ'ազդէ ու հարկ է որ դեռ երկար ատեն, գուցէ յաւէտ,

ազդէ գաւառներու մտաւորական ու գրական ուղղութիւններուն վերայ թէ՛ գաւառն ինքնաբաւական չէ ու բոլորովին աննդունակ է ինքնուրոյն աշխատութեան մեքենականութիւն մը ստեղծելու և վարելու: Միտքարութեան ու նոյն իսկ ունայնասիրութեան այս սիրուն պարագան հաստատելով հանդերձ, ես կը տարակուսիմ անոր վաւերականութեան մասին: Երբեմն, Պոլսին համար, գաւառներու մէջ գրականութեան մը, — թողունք նոյն իսկ իսկական հայ գրականութեան, — ծաղկման վրայ մտածել՝ տիւմարութիւն էր: Այսօր սակայն դրական նուաճող ճշմարտութեան մը առջեւն է որ գլուխները կը պարտաւորին խոնարհելու, և եթէ Պոլսէն բան մը կ'ուզուի պահել դեռ, ատի սխալ գաղափարի մը միացորդն ըլլալ կը թուի ինծի, ուր դիւրին է նշմարել մանաւանդ կորսուած կարծեցեալ իրաւասութիւններու յուսաբեկ ու ծիծաղելի յետապահանջում մը, քայքայուած փառքի յե-

տին խլեակ մը ազատելու ուժաբեկ շարժում մը՝ իրենց կարգին մոռցուելու զիճակուած մօտաւոր ապագայի մէջ։

Անտարակոյս, չէ կարելի ուրանալ թէ Պոլիս չա՛տ աղբած է գաւառներուն վրայ ու դեռ կը շարունակէ իսկ աղբել։ Ասիկայ ճշմարտութիւն մըն է այնքան իրական որքան արժանի մասնաւոր նկատառութեան։ Բայց ինչ որ Պոլսին համար նախ յաւակնութեան և յետոյ մխիթարութեան հանգամանքով կը ներկայանայ, քննութիւնը երեւան կը բերէ զայն իրրեւ շատ փաստաբեր պարագայ մը հայ ապագայ գրականութեան համար։

Բացատրենք թէ ինչպէ՛ս։

Այն պահուն, ուր քանի մը լայն միտքով հրապարակագիրներ մատնանիչ ըրին գաւառական գրականութեան մեծ կարեւորութիւնը՝ մեր մտաւորական կեանքին համար, գաւառը սկսած էր արդէն հրապարակի վրայ ցուցագրել սիրուն փունջ մը գրողներու, որոնց իսկատիպ գոյնն ու յատուկ բոյրն ու հրապոյրն այնքա՛ն գնահատուեցան։ Փծացած ու ախտավարակ ագռաւներու մահագոյժ կոխններուն մէջ, թարմ ու կայտառ հոգիներու ուրախ ու միամիտ երգեր, լերան ու դաշտի ծաղիկներու կաղզուրիչ հօտեր ծաւալեցան ու կեանքի անեղծ գոյներ փայլեցան։ Գրեթէ ամէնուն համար՝ ուժով իսկատուութեան մը ամբողջ անակնկալն էր։

Բայց, հակառակ կողմէն, ցաւալի պարագայ մը եղաւ հաստատու թէ այդ գաւառացի գրողներուն մէկ մասը, փոխանակ այն նշմարուած նորատիպ գրականութեան տարրերն իր շուրջն, իր միջավայրին ու իր յատուկ գեղեցկագիտական խառ-

նուածքին մէջ փնտռելու, «պէտք եղածէն աւելի կ'աղբուէր Պոլսէն», — փրանսական միտքի կատակերգութիւններուն այդ ծաղրանկարէն, — այդպէսով իր կարգին ըրած աւելի կապկական ծաղրածութիւն մը կեղծ ու անկենդան կերպերով, քան ինչ որ պարտաւոր էր ընելու լրջօրէն։ Այն պահերուն մասնաւորապէս ցոյց տրուեցան թիկատինցին ու Զարգարեանը, ինչպէս նաեւ Շանթը (Լեւոն աղջիկով) և ուրիշ մէկ քանիներ, որոնք գիտցան իրենց միջավայրին, իրենց անձնական առանձնայատկութիւններուն համեմատ, արտայայտել բնութեան ու մարդուն այն չքնաղ կշռութիւնները՝ զորս իսկատուութեն զգալու եւ ցուցնելու համար՝ իրենց գրուածներով հաստատեցին թէ բնաւ պէտք չունէին օտար աղբեցութիւններու, անոնք ըլլային պոլսական կամ փրանսական։

Դիտենք հիմա թէ ի՛նչ էր պոլսահայ գրականութեան իսկական բնութիւնը՝ վերջին գրական բարենորոգութենէն առաջ, զոր մեր ժամանակակից գրականութեան ամէնէն ճառագայթող դեմքերը, ամէնէն ուժով նկարագիրները ուրուագծեցին, և զոր ջանացին իրագործել վարպետներուն ուղղակի կամ անուղղակի աշակերտները. — վասըն զի, պէտք է խոստովանիլ, ու թերեւս օր մը առիթ ունենամ հաստատելու թէ, մենք ամենքս ալ, որ ըմբռնումներու նոր առտուններ բաւելելու կերպ մը ունինք, աւելի կամ նուազ ժառանգորդներն ենք անոնց մտաւորական ուղղութեան։

Եւ իրօք, ո՞վ չգիտեր ա՛լ այսօր՝ այն ցուրտ ու կեղծ արդուզարդ՝ զոր ռօմանթիկ դպրոցին անխորհուրդ հետեւողութիւն մը բերած էր

մեր պոլսահայ գրականութեան՝ այդ ակնարկուած շրջանին պաշտօնական արդուկուած ուղտէնկօթով՝ յուզուած ճառախօսներ, որ զիրենք շրջապատող կեանքն ու անոր ընդհանուր հանգամանքներն ուսումնասիրելու համար չունեցան բաւական անկեղծ սիրտ ու թափանցող նայուածք, ակնոցաւոր աչքերով այնքա՛ն լաւ գիտէին դիտել եւ ուսումնասիրել (իմացի՛ր բանագողել) Պէրիկլէսի գարը կամ հնդիկ իմաստասիրութիւնը, Հնդկահաւի խանդավառութիւնով ու գորտի ներշնչումներով լեցուն քառասնամեայ ու յեսնամեայ գրողներ:

Ah! l'inspiration! on l'invoque à seize ans; — (ո՛հ, ներշնչումը՝ տասնվեց տարեկան հասակին կը զգացուի) — որոնք իրենց հռետորութեան գունաթափ, թղթէ ծաղիկներն այնքա՛ն ճարտար ու շնորհալի շարժումներով գիտէին թափել խեղճ կլինքուն վրայ, կամ թափառկոտիլ աղջիկներուն դաստիարակութեան կարեւորութեան անել սահմաններուն մէջ, մրցանակաբաշխութեան հանդէսի մը կամ գրական երեկոյթի մը առիթով: Ու կազալից օգտաբերիկներու մէջ նստած անվախ օգտաւորդներ, երկրի տափակութիւններուն ու արծակին արհամարհանքովն ուռած խիզախ ճամբորդներ՝ երեւակայութեան հեռաւոր սառուցիկ բեւեռներուն: Ահա՛ տխուր ու գունազեղ կարաւանը՝ մեր սիրուած ու հռչակուած գրողներուն:

Եթէ իրաւ է որ միջավայրի ու ժամանակի վարդապետութիւնը լոկ սին թէօռի մը չէ, չզարմանա՛նք թէ գրողներուն ժամանակակից Յ. Յ. Պարոնեան մը ապրած ըլլայ:

Բայց ամէնքն ալ ցոյցի ու պիտակութեան կեղակարծ երեւոյթներ

եղան ատոնք: Թղթէ երանգաճոխ ծաղիկներու անկենդան ու անբոյր փունջ մը՝ որուն վրայ քիչ մը հեռուէն միայն կարելի էր հիանալ:

Եւ ահա՛ Պոլսին ունեցածը՝ զոր պիտի ուզէր և զոր փորձէր տալ գաւառին, բայց այն ատեն, երբ Համաութիւնեան և Հիւկոյական ծակ փքոցները չկրցան փափագուածին չափ գործածուիլ գաւառի ուղղութիւններուն վրայ, Պոլիսն ի՞նչ ունի այսօր գաւառին տալիք, եթէ ոչ անլի ու անկատար ճաշակ մը՝ ֆրանսական բնապաշտութենէն, անկապաշտութենէն կամ որ և է տարտամ պաշտօնքնէ, ուր Զօլայի պէս հոյակապ գրողներ ու վէպէնի սլէսմեծ բանաստեղծներ հասկցուած իսկ չեն դեռ: Պոլիսի այս օրուան մօտան լրագրութեան է: Միւս կողմէն, բարոյական առաքելութեան քերել շարժում մը փարիսեցական նողկալի կերպ մը, ճաղատ իմաստուններ, չաթալ թագեր, վեղարներ, եկեղեցական réformés, լրագրապետներու հասցէին ուղղուած անխոստովանելի չէքեր: Ահա՛ պոլսական գրականութեան ամէնէն յատկանշանական երեւոյթները: Չմոռնամ նաեւ յիշելու թէ Պոլիս երբեմն ուրիշ բան մըն ալ յաւակնեցաւ տալ, — օտար գեղարուեստներու վրայ գարշելի նախաճաշակ մը, վեհանձն բանագողութիւններով ու յոգնատանջ, քրտնաթոր գիշերաշանութիւններով շինուած:

Այս ամէնը, — այն պահուն — ուր լուրջ ու պատուաբեր բան մը ընելու համար մենք այնքա՛ն պէտք ունէինք կեդրոնանալու և զբաղուելու մեր ինքնուրոյն կեանքով, մեր տեղային հոգեկան մնայուն յատկութիւններով, — այս ամէնը, — լատիններէն առածներու հոտած

համեմով օր հրամցուած գեղեցիկ բանախօսութիւններէն մինչեւ դիւցազնական մուրացկանութիւնները ֆրանսացի գրագէտներուն, — գիտե՞նք թէ այս ամէնը որքա՞ն շլացուցիչ եղան երբեմն և որքա՞ն բաց ախորժակով ճաշակուեցան:

Զխաբուելով հանդերձ չըսելու չափ թէ տակաւին մեծ մասով մեզի ախորժելի եկած սնունդներն ատոնք են, պէտք չէ մոռնանք որ ամէն բան կը փոխուի ժամանակին հետ: Ու այսօր, հետզհետէ, կը հասկցուի թէ ասոնց բոլորը զուրկ է տոկուն ու մնայուն նկարագրէ, թէ՛ ֆրանսացիներու յողովողուն ժամանակի ու միջավայրային հանգամանքներու տակ երեւան բերուած ծրարանքները կապկելուն մէջ՝ իրական արժէքի յանգող բան մը չկայ, եւ հարկ է նոր ու հաստատուն հիմեր դնել մեր նոր գրականութեան համար:

Արդ, քանի որ շատ մը պատճառներով, որոնց ոմանք բացատրած էի նախընթաց յօդուածներուս մէջ, Պոլիս ճակատագրօրէն անընդունակ է այդ գործն երեւան բերելու, հարկ է որ դէպի գաւառը դառնայ ան. ու իր առաջնորդութեան պզտիկ ու դիւրագին պատին արհամարհելու չափ ազատամիտ ըլլալ սկսի այլ ևս:

Այն ատեն կը մնայ խորհիլ գաւառներուն ինքնաբաւութեան խնդրին վրայ, մանաւանդ ներկայ պայմաններու մէջ:

Նախ անհատական կատարեալ զարգացման ու ամբողջական բարգաւաճման համար իսկ, բացարձակ ինքնաբաւութեան գաղափարը սըխալ է: Եսամուլ և ունայնասէր մեկուսացման մը մէջ, գրական շարժման ու գործունէութեան որ և է

ընդունակութիւն փոխանակ աւելի զսպանակաւորելու՝ կը բթանայ: Ուրեմն, երբ գաւառներու ինքնաբաւութեան վրայ կը խօսիմ, ըսել կ'ուզեմ պարզապէս թէ՛ պոսական ազդեցութիւններէ զերծ գաւառներուն իսկութեան գաղափարը կ'ապրի:

Բայց յայտնի է թէ ընդհանուր տնտեսական պայմաններն ինչպէս կ'ազդեն ժողովրդի մը մտաւորական ու տնտեսական կեանքին վրայ ու չէ կարելի ուրանալ այն ուղղակի և անմիջական առընչութիւնն ու կախումը՝ որ կը կենան անոնց միջև: Խնդրին նիւթական կողմն է այս, զոր անհրաժեշտ է ուշադրութեան առնել:

Արդ, յայտնի է թէ Պոլիս տնտեսապէս, գաւառական որ և է կեդրոնի վրայ անհամեմատ կերպով աւելի նպաստաւորուած է: Իր մայրաքաղաքի մեծութիւնն է ատեն. յետոյ, հոն է նաեւ մեր պատրիարքարանական կազմակերպութեան կեդրոնը, ինչպէս նաև մեր մտաւորական կեանքին նիւթական կազմածը, եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Մամուլ, տպագրութիւն, հրատարակութիւն՝ — ասոնք դեռ Պոլսի հայ հասարակութեան ձեռքն են:

Մակարա

կ.

ԱՂԲԻՐԻՆ ԴԻՄԵՆ

Պոլսոյ մէջ Ս. Դաւթեանի դասագրքերուն պէտք ունեցողները թող հաճին դիմել ուղղակի իր գրասենեակը, (թիւ 16 Գազասէր խան):

Պէտք չէ խաբուիլ այն գրավաճառէն որ սուտ լուրեր կը տարածէ թէ Դաւթեանի գրքերը սպառած են, եւ չէ: Դաւթեան հրատարակութիւնները միշտ պատրաստ կը գտնէ փնտռողը, եթէ աղբիւրին դիմէ:

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԱՇԻ ԳԱՆՈՒԱՐԱՐԱՌՈՒՆ

Մարաշի գաւառաբարբառին համաձայն-
նութեան կանոնները պիտի ներկայացը-
նենք յետագայ շատ մը առաջներու եւ
հէքեաթներու մէջ, որով աւելի զիւրմ-
բանելի պիտի ըլլայ ընթերցողներու՝ կա-
նոններն այս կերպով ուսումնասիրել,
քան թէ հին քերականական ոճով իրա-
րու տակ շարուած շատ մը կանոններով,
դաստանդութեան նոր դրութեան համա-
ձայն — Առաջ օրինակ յետոյ կանոն :

* * *

Մարաշցի հայերը կը ծաղրեն չըջակայ
հայ զիւղացիներն այսեւայլ առաջներով
որոնցմէ պիտի գրենք Մարաշի գաւա-
ռաբարբառով ձեռնընիս անցած մասերը :

1.

Ճրէ հաւկիթի (= Ջորիի հաւկիթը)

Էօր միւ կէղցա մը, քաղոք կո գոյ(Ա) :
Կո տիսնա քի պէզորու ծիմիրոկ կո ծա-
խին : « Իւսիւր ի՞նչ կ'ըսին » տէյի կո
հարցնէ. ծախողն է կ'ոսէ քի իւսիւր ճրէ
հաւկիթ(Բ) կ'ըսին, չիւնքիւ ըրընտ կիտէ
քի կէղցաք ճրէվէն հոգու կ'էնին :

Ջաթը կէղցուն է ճրէ պէտք է. էս
լսոծու կիմի, մէկ հոտ ծախու կո առնու :
Կո հարցնէ քի « էս հաւկիթէն ի՞նչ քու-
ռակ կ'իլլէ » : Էն է կ'ոսէ քի « մուխայէթ
աղէր, կննոյ քի ճամբողու կը ծնա, ա-
սիկնի մէօռ է » :

Կէղցան կո առնու էս. տրպոկան մէջի
քիչ մի կակուղ էրթ կո տնա, էրթան
մէջն է էս հաւկիթի (ծիմիրոկու) կո թա-
ղէ. չըննոյ քի ճամբողու հայվոնան վի-
րէն կախուկ ըրթիլլիքէն (Գ) ինճիւմիչ
ըննոյ :

Կէղցան հայվոնու կո քէշէ, կեաղան
ճամբողու ծէռք կո առնու : Ըրթիլէն
ըրթիլէն(Դ) Ախր տաղըվան կըլոխու կո
իլլէ : Լէռան կլոխու իլլոծու կիմի անձո
հէծոտէղի տրպոկան թէռի կո կտըրա,
տրպոկու կիտէնի կո ընկնա. մէջի ծիմի-

րոկու ծըկտոծու կիմի տար ի վէր կո
կուլտուրվա : Կէղցան ճըվըլէն իւսիւր
իտիվէն կո վազէ. «ամա՛ն, հաւկիթի
կուլտուրվուցով, պոնըցէ՛ք» :

Ծիմիրոկու կո կուլտուրվա, ինք կո
վազէ. ծիմիրոկու կո կուլտուրվա ինք
կո վազէ : Ծիմիրոկու կ'որթայ լէռոնու
տոքու իրկու փիլթ կ'ոննոյ սիյէճամը
մէջի կո մնայ : Չիւր էն տէմի սիյէճէն
տոքէն նապաստոկ մու իլլոծու կիմի կո
փախէ :

—Պրա՛, հաւկիթի կըաըրըցով, մէջէն
քուռակը իլլոծու կիմի փախով :

Կէղցան ալէքէ քիչ մը էրթ կո տնա,
քուռական իտիվի սըրո կո վազէ. չի՛վ,
չի՛վ, չի՛վ. քուռո՛վ, քուռո՛վ, քուռ-
ո՛վ :

Նապաստակու տէ՛ լէռի կո անցնա
կ'որթայ. Աղքոտ կէղցան իտիվի չիքոյ
կանա համա : Մտքէն կ'ոսէ քի, զգահար
միր տունու կիտէ քի իւղիւրտ հէօն տէ-
ղի տողրու կորթոյ. պէլքի չիւր հըմմոյ
հասով է : Ըրթոմ տունու միր կնկոնու
հարցնիմ տիսնոմ :

Տունու կ'որթոյ կնկոնու կ'ոսէ քի «կը-
նակ, քուռակը եօ՞ր է, հէօս չիկի՛կ :
Կնակն է կ'ոսէ քի՛

—Լա մորդ, խէվ իս թէ՛ խինթ իս .
չո՞ց քուռակ, մինք քուռակ չի տի-
տնք :

—Բաղոք էն ճրէ հաւկիթ մի առայըտը,
էնէ ճամբողու կուլտուրվուցով նու,
ծընըլոյ ատիւնէ մէօտ աղլէ, ճըխկըվո-
ծու կիմի մէջէն քուռակը իլլով փախով :
Ի՞նչ տիսոյ քի միր տունու տողրու կո
վազէ, մտքէս ըսա քի հըմմոյ իւղիւրթ
միր տունու կ'ըրթոյ. Իկի տիսոյ քի տա-
հա չէ իկի. եօ՞ր մնաց օլա :

—Ն'օլա էն քուռակը իգէր. հըմմոյ տոն
վիրէն կի հիծնար, եսս է թէրքիդ կ'առ-
նիր, պուլուզն է կիւզմընաս կ'առնինք,
տէ՛ Ուրսաղըմ կ'ըրթինք, ինտէն չէ՞ :

—Ի՞նչ, Ուրսաղըմ կ'ըրթիր. քուռա-
կան մէ՞ջքի կ'իղիս կտըրի տոն, հը՞ :

Հէրէքի հըմմոյ կո քէշէ փէտի կնկո-
նու. քիշտիլէն քիշտիլէն (տես կանոն Դ)
միթիլ կո տարձնէ կնակը :

ԲԱՌԵՐ

Կէղցա—գիւղացի . էօր մը—օր մը . պէ-
զորու—շուկան . ծիմիրով | ձմերուկ . իւ-
սիւր—ասոր . տէյի—ըսելով . ըրինա—ա-
ղէկ . հոգու կէնին,—կախորժին . զաթը—
արդէն . էս,— այս . ըսիկէմ— ասկէց . ի՞ր
—ե՞րբ . էնէ—այն ալ մէօտ, —մօտ . մու-
խայէթ աղէր — զգոյշ հղիւր . կննոյ քի-
կըլլայ որ . տրպով—տոպրակ . էրթ —
յարդ . չըննոյ քի —չըլլայ որ . հայվոն—
կենդանի . անճո—մէյմնալ . թէն, բրդէ
չուան . ճըվիլէն—կանչելով . թա՛ չիւր—
մինչեւ . փերթ—կտոր . աթէք—քղանցք .
խտիվի՛սըրոյ—ետեւէն . զահար—կարելի
է . եօ՞ր—ո՞ւր . չիկիկ—չեկաւ . խեւ —
խեւ, խեւազար . չոց—ինչպիսիօլա—արդ-
եօք . նօլա՛—իցի՛ւ թէ . էն — այն . եաս
—զիս . պուլուզ—մանուկ . ինտէն չէ՞,—
այնպէս չէ՞ . միթիլ—աներես՝ կակուղ ան-
կողին (միթիկ) :

Շար.

Յ. Մ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ հայ մամուլը պարբերաբար ու
մանաւանդ վերջին ժամանակներս՝ աւելի
ոգեւորուած՝ կը խօսի Տոհմային կրթու-
թեան մը վրայ : Աւասիկ երկու բառ , որ
բազմաթիւ յօդուածագիրներու տեղի ու
անտեղի դիտողութեանց նիւթ կ'ըլլայ
ամէն օր . այս երկու բառերուն վրայ
չնոս մը գրողներ կը հիմնեն իրենց տա-
սութիւնները , մեր վարժարաններու վը-
րայ խօսած եւ զանոնք քննադատած
ժամանակս Բայց այդ գրողներէն ոչ մէկն
ըսաւ թէ ի՛նչ են այն տարրերը , որոնց-
մով կը կազմուի տոհմային կրթութիւն
ըսուածը :

Եթէ տոհմային կրթութիւն ըսուածը
որոշ նպատակի մը կը յանգի , եթէ այդ
կրթութեամբ կ'երեւակայենք ունենալ
այնպիսի սերունդ մը , որ տոհմային բնո-
րոշ յատկութիւններով ու ձիրքերով օժ-
տուած ըլլայ , ուրեմն պէտք է մեր ձեռ-

քին տակ ունենանք որոշ միջոցներ , ա-
ջադրուած եւ որոշ արդիւնքին հասնե-
լու համար : Այսօր ամենէն խոնարհ ու-
սուցիչներն անգամ , քիչ մը հասկցած են
թէ մանուկներուն սրտին ու մտքին խո-
րը , հոգեբանական աշխատութիւններ կը
կատարուին ամէն օր , ամէն ժամ , եւ
թէ այդ աշխատութիւնները չափազանց
յամբընթաց են : Ինչպէս որ բոյսի մը ա-
ճումը , իր արմատները չըջապատող հո-
ղին ու ջրին պարունակած տարրերուն
համեմատ աւելի արագ կամ դանդաղ ,
աւելի առողջ կամ վատառողջ պայման-
ներու մէջ տեղի կ'ունենայ , ինչպէս որ
չըջապատի միջնորդաւ , իր կլիմայական
հզօր ազդեցութեամբ , բոյսին տեսակն ու
յատկութիւնները կը բնորոշէ , այնպէս ալ
պզտիկին ջղային բնախօսութիւնը իր առ-
օրեայ աստիճանական աշխատութեանց
միջոցաւ , դուրսէն կ'ըսէ բարոյական ազ-
դեցութիւնները կը միթերէ ուղեղին մէջ :
Ջիզերուն բարոյական կորովը այս մը-
թերքով կը սնանի եւ ինչպէս դիմազը-
ծերուն վրայ իր մասնաւոր արտայայ-
տութիւնները կը դրոշմէ , նոյնպէս ներ-
քին մտածումներուն կուտայ այնպիսի
ուղղութիւն մը , որ ակներեւ կերպով
այդ տարրերէն ծնած ու օժտուած է մի-
եւնոյն յատկութիւններով :

Բնախօսական գիտութեան վերջին
առաջդիմութիւնը սա վճիռը տուած է .
«Բարոյական յատկութիւնները չեն ժա-
ւանգուիր» Ասոր դէմ կ'ելլեն փիլիսո-
փայութեան հին ու նոր դպրոցներուն
պատկանող բազմաթիւ իմաստասէրներ
ու գիտուններ : Ես հիմա այս վճիռը
փաստերով ապացուցանելու փորձ չեմ
ըներ , նիւթէս չչեղելու համար . բայց
կարեւոր է յայտարարել թէ փիլիսոփա-
յական բոլոր դրութիւնները , բնախօսա-
կան ի՛նչ հիմնական քեօրիներով ալ ի-
րարմէ բաժնուած ըլլան , հաւաստաբաշխ
կ'ընդունին միջավայրին ազդեցութիւնը
անհատի մը նկարագրին կազմութեանը
վրայ : Երկու միջավայր կայ . նիւթական
ու բարոյական : Նիւթական միջավայրը
կը կազմեն կլիման , երկրիս դիրքը , տե-

սարաններն ու մնունդը. ասոնք ան-
ժըխտելի կերպով կը բնորոշեն իւրաքան-
չիւր ազգի ֆիզիքական ու բարոյական
նկարագիրը ու միեւնոյն լեզուն խօսող
ազգին մէջ ալ գաւառային յատկանիշե-
րու տարբերութիւններ կ'ուեղծեն : Բա-
րոյական միջավայրը կը կազմէ ընտա-
նեկան սովորոյթներն ու բարքերը, մա-
նուկը չըջապատող անհասանելուն եւ հա-
սարակութեան յայտնի տրամադրութիւն-
ներն եւ ասոնցմէ զատ այն հանրային
հաստատութիւններն որոնք գաղափարի
մը մարմնացումն են :

Նախ պէտք է շփոթել կրթութիւն ու
գաստիարակութիւն բառերը իրարու հետ :
Կրթութեան շնորհիւ մենք կ'ընտրենք
այնպիսի միջոցներ, որ զմեզ տանին
հասցնեն որոշ ու նախապէս մտադր-
ուած նպատակի մը : Արդ, եթէ մեր այս
կրթութեան ծրագրին մէջ, հասուն խոր-
հրդածութենէ մը ետքը, քով քովի զե-
տեղենք այնպիսի նիւթեր, աշակերտին
շուրջն ստեղծենք այնպիսի իրական կամ
երեւակայական տեսարաններ, պատկեր-
ներ, որոնք օրը օրին միեւնոյն տպաւո-
րութիւնները ամրացնելու եւ ընդլայ-
նելու սահմանուած ըլլան, բնականա-
բար աշակերտին ուղեղային աշխատու-
թեանց կը հաղորդենք տեւական շար-
ժում մը մեր ուզած ձեւով, որմէ առաջ
պիտի դայ հաստատուն արգասիք մը,
մեր մտադրածին պէս : Այս կերպով ահա
մենք գաստիարակած կ'ըլլանք մեր խը-
նամբին յանձնուած պղտիկները :

Կա՛յ անտարբեր գաստիարակութիւն
մը, կա՛յ նաեւ նպատակաւոր գաստիա-
րակութիւն մը : Տոհմային կրթութիւնը
կը պարունակէ այն տարրերը, որոնք նը-
պատակաւոր գաստիարակութեան մը կը
տանին կը յանգեցնեն մեզ : Ենթադրենք
որ մեր նպատակն է սիրելի ու պաշտելի
ընծայել տղուն մեր ազգային եկեղեցին :
Ասոր համար հարկաւոր է նախ որ տղան
շատ յաճախ տեսնէ եկեղեցին եւ լսէ ա-
նոր երաժշտութիւնը, այս բանը ամէնէն
կ'հնդանի ներգործութիւնը կ'ընէ իր ջի-
ղերուն վրայ : որոնց կրած տպաւորու-

թիւնը, ապահովապէս մինչեւ ծերու-
թեան մէջ կը պահպանուի անաղարտ :
Բայց տղու գիտակցութիւնն արթնա-
լով՝ դատելու եւ իմաստասիրելու նորա-
նոր գաղափարներ, կրնան զինքը կա՛մ
կրօնական անտարբերութեան մէջ ձգել
կա՛մ բոլորովին պաղեցնել անկէ, ուրիշ
եկեղեցու մը յարելու աստիճան : Ասոր
առաջը կարելի է առնել աւասիկ նպա-
տակաւոր գաստիարակութեան մը շնոր-
հիւ : Եկեղեցի յաճախելով տղուն ստա-
ցած արտաքին տպաւորութիւններն առ
հասարակ հերիք են զայն իր մայր եկե-
ղեցուն կապուած պահելու, երբ նա
կ'ապրի ա՛յնպիսի միջավայրի մը մէջ,
ուր առաւել կամ նուազ չափով կրօնա-
կան մոլեռանդութիւն կը տիրէ եւ ուր
ժողովուրդը շատ կապուած, կաշկանդ-
ուած է եկեղեցական ծէսերու եւ սովո-
րութեանց : Ընդհակառակն, հոն ուր
այդ ծէսերն ու արարողութիւնները ժո-
ղովուրդը հետաքրքրելէ դադրած են .
հոն ուր նոր միտքերու շնորհիւ կրօնքին
բնականացութիւնը բոլորովին բաժնուած
է նիւթական իրերէն, մէկ խօսքով՝
գաղթականութեանց եւ ուրիշ մեծամեծ
կեդրոններու մէջ, եկեղեցու սէրը կան-
գուն պահելու համար, միակ միջոց մը կայ
— ծանօթացնել զայն : Կրօնական անտար-
բերութեան մէջ ինկող սերնդի մը կա-
րելի է սիրցնել իր ազգ. եկեղեցին՝ ման-
րամասնօրէն ծանօթացնելով անոր այդ
դարաւոր հաստատութեան պատմու-
թիւնը, ցուցնելով այն անհուն զոհողու-
թիւնները զոր կրած ենք մեր եկեղեցին
պահպանելու համար : Եկեղեցական պատ-
մութեան ամէն մէկ էջը պէտք է դա-
դարի ու խորհրդածութեան հանգրուան
մը ընել այդ անտարբեր սերնդին .
պէտք է տեղին համեմատ կսկծեցնել ա-
նոր հոգին, անոր սրտին խորերը թա-
փանցել տալ սուր ու անճառելի ցաւ մը,
ամէն անգամ որ մեր եկեղեցին՝ նկուն
ու ոտնահար եղած է հին դարերու կռա-
պաշտութեան, ու միեւնոյն ատեն անոր
ներշնչելու՝ ցեղային ազնիւ հպարտու-
թիւն մը, ամէն անգամ որ հայ եկեղե-

ցին մեծ յաղթանակ մը տարած է զինքը շրջապատող աղանդներուն վրայ :

Կը սխալին ամէն անոնք որ կը փորձեն վայրկենական ոգեւորութեամբ ժողովրդի մէջ հաստատել գաղափար մը, որ ժամանակի ընթացքով չափազանց տկարացած կամ անտարբերութեան փոխուած է : Ո՛չ բարոյախօս մը, ո՛չ քարոզիչ մը, ո՛չ հրապարակագիր մը, ո՛չ ալ ուսուցիչ մը կը յաջողի այս կերպով : Եթէ ձեռք բերուի յաջողութիւն մըն ալ, տեւական չէ այն :

Ամէնէն առաջ, իբրեւ ճշմարիտ հոգեբան, փնտռելու է նախատրամադրութիւնը : Ինչպէս բժշկական գիտութեան, նոյնպէս Հոգեբանութեան մէջ, այսօր բազմաթիւ կարեւոր երեւոյթներ կը բացատրուին ենթակային նախատրամադրութեամբ (prédisposition) : Արդ, դաստիարակողին մտածութեան առաջին կէտն ըլլալու է նախատրամադրութիւն մը ստեղծել իր աշակերտներուն մէջ : Երբ այս տրամադրութիւնը պատրաստ է, ներշնչել ուզած գաղափարներդ՝ պարարտ ու ընդունակ հողի մը վրայ ինկած սերմերու պէս, արմատ կը բռնեն ու կը ծլին, կը ծաղկին : Այսպէս երբեմն կը պատահի որ գաղափարային մեծ յաջողութիւն մը կը վերագրենք այսինչ անհատին, բայց գիտականօրէն քննելով՝ դիտելով ժողովրդի ունեցած նախատրամադրութիւնը՝ իմաստութեամբ գործածելով միայն կրցած է այդ մարդը յաջողութեամբ ի գլուխ հանել իր գործը : Եւ երբեմն ալ հակառակ անհատի մը մեծ տաղանդին, իր գործը կրնայ անյաջողութեան մատնուիլ, երբ միջավայրը ուր պիտի աշխատի, բնաւ տրամադրութիւն մը չունի իր գաղափարներն ընդունելու :

Մեծ քաղաքներու եւ գաղթականութեանց մէջ, տոհմային յատկանիշներու մեծ մասը սրբուած է հայ ժողովրդի վերայէն : Այդ տեղերը դեռահաս մանկան շուրջն ստեղծուած է անտարբեր միջավայր մը, ուր ամէն բան օտար է : Կը մնայ մինակ հայ եկեղեցին, որ մասնա-

ւոր հրապոյր մը չունի տղուն համար եւ ուր մեքենաբար կամ ընդունուած սովորութեան մը հնազանդելով՝ կը յաճախէ ժողովուրդը : Պոլիս ապրելով՝ տեսայ որ մեր եկեղեցու տարեկան բոլոր նշանաւոր տօները, որեւէ ներքին յուզում առաջ չեն բերեր հայ ընտանիքի դռնէն ներս : Մինչդեռ դաւաճներու մէջ, անոնք տեսակ մը անհրաժեշտ սնունդ են, ժողովրդի բնազանցական մտածումները, սիրտն ու հոգին կազդուրող, վերանորոգող : Դրէ՛ք ասոնց քով այն ուխտագնացութիւնները, ժողովրդական տոհմային աւանդութիւնները, իսկատիպ փիլիսոփայութիւնը դաւաճացուն՝ որ երեւան կուգայ իր առածներուն ու առակներուն մէջ, եւ ասոնց ամէնուն հետ լեզու մը, որ, թէեւ շատ անգամ աղաւաղեալ, բայց միշտ հայացի է իր բոլոր արտայայտութեանցը մէջ ու պահպանողական : Ահա այս ամէնը տոհմային կըրթութեան մը տարրերը կը ներկայացնեն բնազաւառին մէջ, իսկ անկէ դուրս, այս բոլոր արտաքին ու ներքին ազդակներէ մերկացած որ եւ է միջավայրի մէջ, ի՞նչ կը մնայ մեզի ընելու : — Եթէ ոչ մանկան շուրջը՝ ստեղծելու այնպիսի միջավայր մը, որ տոհմային կըրթութեան հարկաւոր տարրերը կը պարունակէ : Այս միջավայրը յայտնի է որ բոլորովին արուեստական պիտի ըլլայ եւ ուրիշ տեղ չի ստեղծուիր այն՝ եթէ ոչ դպրոցական յարկին տակ :

Բայց կը կարծէ՞ք որ այնքան դիւրին է, Պոլսոյ ու Իզմիրի պէս քաղաքներու կամ դանազան գաղթականութեանց դըպրոցներուն մէջ ստեղծել այդ միջավայրը : Այնպիսի բնական ձեւի մը ներքեւ, որ առաջ եկած արդիւնքը կեղծ ու արուեստակեալ չըլլայ : Որովհետեւ ամէնէն երկիւղալին այն է որ, ինչպէս յաճախ կրօնական արուեստակեալ դաստիարակութեամբ սոսկալի նախապաշարուածներ կամ յետին աստիճանի փարիսեցիներ առաջ կուգան, նոյնպէս տոհմային կըրթութեան կարգին մէջ, կրնան առաջ դալ կեղծ ժողովրդասէրներ, որ պարզամիտ ու բարի քաղաքացին շահագոր-

ծող տարր մը կը դառնան գործի ասպարէզին մէջ:

Տոհմային կրթութիւնը ծաւալելու պարտականութիւնը թէեւ մինակ ուսուցչին վրայ չի ծանրանար, բայց ես նկատելով որ անոր դերը ամէնէն իրական ու շօշափելին է, խօսքս կը մասնաւորեմ եւ կը խօսիմ ուսուցչին ձեռք առնելիք միջոցներուն վրայ: Առաջիկայ յօդուածս առաջնորդող մը պիտի ըլլայ ուսուցչին համար, տեսակ մը գործնական հրահանգ, զոր նա ի գործ պիտի դնէ իր դասարանէն ներս, հոն, այն չորս պատերուն մէջ ստեղծելու համար հաճելի ու փափուկ միջավայր մը, որ իր դեռատի ունկնդիրներուն սիրտը յուզէ եւ անոնց մտքին տպաւորէ ծանօթութիւններու անջնջելի շարք մը:

Ռոտտսո

Գ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՆՇԱՆՏՈՒԹԸ ՔՂԻԻ ՄԷՋ

Տղայ մը աղջկան մը նշանելու համար, նախ տղուն հայրն ու մայրը եւ իրենց մտերիմ բարեկամներն իրենք իրենց մէջ կ'որոշեն հարսնցու աղջիկը. վերջը միջնորդ⁽¹⁾ մը կ'ընտրեն. պաշտօն կուտան անոր որ երթայ աղջկան հօրմէն մօրմէն խօսք առնէ: Բաւական ճարպիկ մէկը պէտք է որ կարենայ խօսք հասկցնել, համոզել եւ խօսք մը առնել աղջկան հօրը կամ մօրը բերնէն:

Որոշեալ օրը, իրիկուն մը, միջնորդը փոքրիկ շիշ մ'օղի կը դնէ գօտին՝ կ'երթայ աղջկան տունը: Անոնք բնաւ տեղեկութիւն չունին թէ ինչո՞ւ համար եկած է, սովորական «Բարեւ, Աստու բարիններէն ետք, մասնաւոր պատիւ մ'ընելու համար, հարսներէն մէկը ընտրած մը կը բերէ կը դնէ թեւին տակ որ հանդիստ

կրթնի: Խօսակցութիւնները⁽²⁾ կ'սկըսին տարուան եղանակին, ձիւն ու ձմրան, մալ ու տաւարին շուրջը, հետզհետէ կուգայ կը հասնի աղջիկ տղայ նշանել ու կարգելը:

Աղ միջոցին, միջնորդը ծոցէն կը հանէ փոքրիկ շիշն, օղի մը կը լեցընէ կուտայ տան տիրոջը, առաջին անգամ ան չ'ուզեր առնել, մինչեւ որ չի հասկնայ թէ ի՞նչ անակնկալ մըն է, սակայն միջնորդը կ'ստիպէ որ խմէ, քիչ մը ետք բացատրութիւն տալ խոստանալով. տանը տէրը կ'առնէ գաւաթը ձեռքը «կենդանութիւն, բարի ես եկեր, հազար բարի. մեր գլխուն ու երեսին վրայ» ըսելով կը խմէ, միջնորդը հատ մըն ալ կը լեցընէ տան տիկինին կուտայ. նա իր բարեմաղթութիւնը կ'ընէ, ու երեսն անգին դարձնելով կը խմէ: Հիմայ կարգը միջնորդին է. Օղիին գաւաթը լիցուն կ'առնէ ձեռքն ու կ'ըսէ, «Իս ըսօր խնդիրքի համար իմ էկեր ձեր տունը, ապով (ապահով) եմ օր զիս ամօթալի չպիտի ինէք, Աստու հրամանովը՝ այս ինչնքու կողմէն էկեր իմ ձեր աղջիկը իրենց տղին ուզելու, կ'աղաչիմ օր (որ) ինծի խօսք մը տաք»: Աղջկան հայրն ու մայրն իրարու վրայ կը նետեն վերջին խօսք մը տալը, եւ միջնորդին կ'ըսեն թէ՝ «աղջիկ մը թող քու խաւսան առնէ, սակայն աճապարանքով բան չ'ըլլար. մենք ալ մեղի տնինք վերցնինք. վերջը ձեզի խապար մը կուտանք, Աստուած օր խրաւք է էրեր, միք (մենք) ի՞նչ կըրնանք ըսեր»:

Մինչ տանը մէջ այդ խօսակցութիւնները կը դառնան, փեսացու տղան կամացուկ քայլերով եկած է երդիքը (տանիքը), ականջը տուած է փոքրիկին՝ իմանալու համար թէ ի՞նչ որոշում պիտի տրուի, մինչեւ որ միջնորդը տունէն դուրս չէ ելած, հոն կ'սպասէ, երբ իմանայ որ միջնորդը պիտի երթայ, ինք անկէց առաջ կը վազէ կ'երթայ որ մարդ չտեսնէ:

[1] 50-60 տարեկան մարդ մը որ բաւական փորձառութիւն ունեցած է նշանելու կարգելու գործին մէջ:

[2] Խօսակցութեան ատեն աղջկան հօրմէն ու մօրմէն ի զատ ուրիշ ոչ ոք ներկայ է:

Միջնորդը քանի մը տնգամ էս կ'երթայ կուգայ եւ վերջապէս կը յաջողի խօսք առնել : Հետզհետէ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, մէկ երկու շաբաթէն նշանաւոր ընելու համար : Երկու կողմէն որոշուած օրը՝ կը կատարեն նշանաւորի հանդէսը, թէ՛ աղջկան եւ թէ՛ տղուն տունը, մինչեւ իրիկուն կերակուր կը պատրաստեն, խորվով⁽¹⁾ ու գաթայ կ'եփեն : Իրկունը ժամը յին ատենները տղուն կողմէն հայրը, մայրը, քաւորը (կնքահայրը) քահանան բոլոր ազգականներ եւ բարեկամներ կ'երթան աղջկան տունը, հետեւին կը տանին օդի, գինի, երկու երեք (խունչայ) սեղան կերակուրներ ու աղջկան տալիք նշանը (չարուած ոսկի ու մատանի) :

Քանի մը օդի խմելէ ետք Քհն ոտքի կ'ելլէ, իրեն հետ կ'ելլեն նաեւ հանդիսականները, կ'օրհնէ նշանը : Կուտայ աղջկան հօրը, նա կը համբուրէ, կը դնէ գլխուն, յետոյ կուտայ տղուն հօրը. նա ալ նոյնպէս, եւ այսպէսով բոլոր հանգիսականները. ամէնէն վերջը կուտան աղջկան մօրը : Քահանան իր պարտականութիւնը կատարելէ ետք կը մեկնի, շնորհաւորելով նշանախօսութիւնը «Աստուած շնորհաւոր ինչ» : Հանգիսականները կ'սկսին ուտել, խմել եւ ուրախութիւն ընել : Քահանան մինչեւ հիմայ արգելք եղածէ իրենց :

Այս հանդէսին ո՛չ տղան ներկայ է եւ ո՛չ աղջիկը, սակայն ս'վ գիտէ թերեւս անոնք ալ իրենց մտերիմներու հետ ուրախութիւն կ'ընեն. — կան աղջիկներ ալ որ այդ գիշեր մինչեւ լոյս կուլան, քանի մը օր ետքն իրենց հօրը տունէն ելլելուն համար :

ԽՈՒՓՍԵՑԻ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

Բ. ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆԿԱՆՅ Ե. տպագր.

Ե Ի

ԸՆՏԵԼԱՐԱՆ ՀԱՅ ԼԵՋՈՒԻ, Գ. տպագր.

[1] Գլխով միասին եփուած ոչխար մը :

ՏՈՎԵԹԻ ԳԻՐԳՆ ՈՒ ՀԵՔԵԱԹՆԵՐԸ

«Բիւրակն» իր ՅՅԲԴ թիւին մէջ «Բաղմալէպէն» առնելով կը ծանուցանէ թէ նոր յայտնութիւններ եղած են Տովբիթի գրքին ու Խիկարի առնչութեանցը վրայ : Կը ներկայացնեմ ամփոփութիւնը ժողովրդային վէպի մը, սր իր ամբողջութեանը մէջ նմանութիւնն է Տովբիթի պատմութեան :

* *

«Հին օրերու մէջ, մեծատուն մ'աչքի ցաւ կ'ունենայ, որուն բոլոր բժշկական դեղերն օգուտ մը չընելէն զատ՝ կուրու-թեան վտանգին ալ կը մատնեն զայն : Օրին մէկը տեղիւ մը մեծատան բնակարանը գալով՝ կը յայտնէ թէ աշուրները կարելի է աղեկցնել լոկ մարդաձուկի մը լեղի-ովը :

Մեծատունն անմիջապէս կը հաւաքէ բոլոր ձկնորսներն եւ կը հրամայէ բոլոր ծովերը տակնուվրայ ընելով՝ որոսկ մարդաձուկը, եւ այս գործի վերակացու կը կարգէ իր մէկ հատիկ օրդին : Օրերով, ամիսներով չարաչար աշխատութիւնէ ետք կը յաջողին մարդաձուկ մը բռնել ու ցամաք բերել : Երբ կը պատրաստուին մարդաձուկը մորթելու, ասի այնպիսի աղերսական նայուածքներ կը նետէ մանչուն վրայ, որ վերջինս գթալով՝ կը հրամայէ նորէն ծովը ձգել, ինչ որ կը կատարուի փութով :

Այս լուրն անմիջապէս մեծատան ականջը կը հասնի, որ բարկանալով կը հրամայէ տղան պատժել : Քոյրը կ'աճապարէ ու կը հասնի եղբօրը, եւ անոր պէտք եղած զրամն ու խրատները տալէն ետքը կը խնդրէ որ պահ մը հեռանայ հայրենի տունէն :

Մեծատան տղան կը մեկնի ու կ'երթայ տար աշխարհ, երկար թափառելէ ու երկու ընկեր փոխելէ ետքը, ծովեզերքը ծառի մը տակ նստած կը գտնէ երիտասարդ մը, կը ծանօթանայ անոր հետ, իրարու կը համակրին եւ կ'որոշեն մէկտեղ ճանապարհորդել :

Երկար ուղեւորութիւնէ մը ետք, մեծ

քաղաք մը կը հասնին, եւ կ'իջնան օթեւան մը գիշերելու։ Իրիկունն օթեւանապետը կը յայտնէ թէ կարելի չէ հոն գիշերել, պատճառը, դեւ մը կայ եղեր որ ամէն գիշեր օթեւանը կ'այցելէ եւ գտած մարդը կ'ուտէ եղեր։ Կ'ուզեն մեկնիլ, սակայն ընկերը կ'ապահովցնէ թէ վախճալու տեղի չկայ, պէտք է հոն մնան։ Օթեւանապետն երկար թախանձելէ հաջ, երբ կը տեսնէ որ չի կրնար համոզել «արիւննիդ գլուխնիդ» ըսելով կը մեկնի։

Կէս գիշերին դուրսէն խռնոց մըն է կը լսուի, մանչը կ'սկսի զողզալ, ընկերը հանդարտութեամբ դրանը քով կը կենայ։ Դուրսէն աղմուկը կը շատնայ, ծանր մարմին մը դրան վրայ իյնալով՝ գուռը կը կտրէ ու ներս կը մտնէ։ Երիտասարդը կ'անհետացնէ այդ մեծղի դեւը։

Առտուն օթեւանապետը կուգայ, եւ եւ զարմանքէն կ'ապշի, տեսնելով որ երկու հիւրերն ողջ առողջ են, դեւն անհետացած ու ամբողջ յատակը ոսկիով ծեփուած է։ Դեւն ոսկիի փոխուած է եղեր։

Այս լուրն ամբողջ քաղաքը կը տարածուի ու կը հասնի մինչեւ բարեկեցիկ մէկու մ'ականջն որ կը հրամայէ անմիջապէս իրեն բերել այդ երկու քաջ օտարականները։ Երբ անոր առջեւ ներկայացան, երիտասարդը դեւի անհետացման գործը վերագրեց մանչուն, թէ եւ սա ալ հակառակը պնդեց։ Մարդն տնոց անշահասիրութենէն ա'լ աւելի հրապուրուած, կը յայտնէ թէ իր միամօր աղջիկը պատրաստ է տալ երկուքէն մէկին, խոստովանելով միանգամայն թէ այդ աղջիկն եօթն անգամ ամուսնացած է եւ եօթն անգամուն ալ առաջատի առաջին գիշերը փեսաները փախած գտնուած են։ Երիտասարդը կը համոզէ մանչն որ առնէ այդ աղջիկը, եւ չքեղ հարսնիք մը կը կատարուի։

Առաջատի առաջին գիշերը, երիտասարդ ընկերը կը խնդրէ որ առաջին անգամ ինք մտնէ հարսին քով, մանչը

թէ եւ վերաւորուած բայց կը համակերպի։ Հարսն ու երիտասարդը կը պառկին, հոս աւանդական սուրն երկուքին մէջտեղ կը դրուի։ Գիշեր ատեն երբ հարսը կը քնանայ, բերնէն խոշոր օձ մը ահաւոր խժտուքով մը դուրս կ'ելլէ եւ կը յարձակի երիտասարդին վրայ։ Վերջինն երկու կտոր կ'ընէ օձը, եւ անմիջապէս դուրս ելլելով՝ մանչը կը կանչէ եւ անոր կը յանձնէ իր անաղարտ մնացած կինը, բացատրելով իր վարմունքին շարժառիթը։

Քանի մը շաբաթ ետքը, երիտասարդն կը յայտնէ իր ընկերին թէ՛ իր ալ ժամանակ է երկիր վերադառնալու։ Բարեկեցիկ անձն որ կը փափաքէր փեսան իրեն որդեգրել, չուզելով թող կուտայ որ երթան։ Մանչը, կինը, ընկերը, հարսին օժիտներն եւ ԾԾ ուղտի բեռ ոսկին (գեւէն գոյացած) առնելով կը մեկնին։

Երբ կը հասնին ծովեզերքն այն ծառին տակ, ուր մանչն ու ընկերն առաջին անգամ իրարու հանդիպեցան, ընկերը կը յայտնէ թէ ստիպուած է բաժնուիլ եւ թէ պէտք է ըստ հին որոշման կիսել ունեցածներն։ Կը բաժնեն մէջերնին հարսին օժիտը եւ ԾԾ բեռ ոսկին, նոյն իսկ մէկ ուղտը կիսելով, եւ խնդիրը կը մնայ հարսին վրայ։ Ընկերը կ'ըսէ թէ պէտք է հարսն ալ երկուքի կիսել, մանչը կ'ընդդիմանայ, նոյն իսկ կը յօժարի ամբողջ հարստութիւնն անոր ձեռքը եւ փոխարէն հարսն առնուլ, եւ կամ ան ալ անոր յանձնել ողջ ու ամբողջ։ Ընկերն անդրդուելի կը մնայ իր որոշման մէջ։ «հաւասար աշխատեցանք եւ հաւասար բաժին առնելու ենք» կ'ըսէ, եւ ծառին երկու ճիւղերէն հարսը կը կախէ երկու ոտուրներէն։ Մանչն երեսը կը ծածկէ չտեսնելու համար այն անապորոյն գործողութիւնը, ընկերն սպառնալիք կ'ընէ, հարսն սարսափահար այնպիսի ճիչ մը կը հանէ, եւ այնպիսի ցընցում մը կ'ունենայ որ բերնէն երկու մանրիկ օձեր կ'իյնան վար։

Ընկերն կ'իջնայ բարկութենէն, հարսը վար կ'առնէ ծառէն, եւ մանչուն դառ-

նալով կ'ըսէ. «Ահա քեզի կնիկդ, ալ բոլորովին օձերէ խալած է, վախնալու բան չկայ, քեզի կը նուիրեմ ինծի բաժին ինկած բոլոր հարստութիւնը, ես բանի մը պէտք չունիմ» Մանչն անոր ոտուրներն իյնալով իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ, եւ կ'ըսէ թէ «Ինծի երախտագէտ ըլլալու բան մը չունիս, ես իմ պարտքս վճարեցի. կը յիշե՞ս ան մարդաձուկը, որ հօրդ աչքին համար բռնուեցաւ. դուն ատենօք խնայեցիր անոր կեանքին, ան մարդաձուկն ես եմ, ես ալ փոխարէն ձեռքէս եկածն ըրի ինծի համար քաշած չարչարանքներդ մեղմացնելու», ծոցէն սրուակ մը հանելով կուտայ անոր. «առ աս իւզն ալ, եւ երբ հօրդ աշուրներուն քսես կ'աղէկնայ»:

Վերջին անգամ մըն ալ համբուրուելով, ընկերը կը նետուի ծովն եւ հոն իր նախկին մարդաձուկի կերպարանքն առնելով՝ կը մխրձուի ալիքներու մէջն եւ կ'աներեւութանայ:

Մանչը իր կնոջ եւ հարստութեանը հետ կը հասնի հօրենական տունը, կը բժշկէ հօրն աշուրները, եւ նորէն նոր կ'սկսին հարսնիք . . . :

Երկինքէն երեք խնձոր ինկաւ . . . :

* * *

Լսած եմ այս հեքիաթը, որուն վրայէն եթէ մէկդի առնենք հեքիաթի սովորական դարձուածներն ու ժողովրդին երեւակայութեամբ ձոխացած յաւելցած մասերը, կը նոյնանայ Տովբիթի Տուբիայի պատմութիւնը: Լսած եմ նաեւ ուրիշ կարգ մը ժողովրդային վէպեր ալ որոնք Հոմերոսի Ոդիսիականին մասնադէպերուն հետ շատ նմանութիւն ունէին. կայ մէկն ալ որ Իդիպոսի պատմութիւնը կը յիշեցնէ:

Ձեռնհաս չեմ որոշելու թէ ասոնք բուն հայացի հեքիաթներ են հինէն փոխանցուած նորերուն, թէ՛ յոյներէն մեզի փոխադրուած: Կը խոստանամ յաջորդաբար անոնց ամփոփութիւնները հաղորդել «Բիւրակն» ընթերցողներուն, ա-

ւելի ձեռնհաս ազգագրագէտներու թող-
լով ճշդել վերոյիշեալ կէտերը (1):

Վառնա

ՆՈՐԱՒԱՆՅԻ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՈՃԵՐ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՁԵԻՆԵՐ

ՈՒ

ՁԱՆԱԶԱՆ ԱՍՍՑՈՒԱԾՔՆԵՐ

1. — Ձեռքէն կորեկ չթափի. — կ'ըսուի կծծի ու չահամու մարդուն:

2. — Մարդ, զիր մեջք (կոնակ) իր ձեռքով քերելու է. — մարդն իր դործ իր իր ձեռքով կատարելու է:

3. — Օձէն մաղ կը գրսէ, մաղի մէջ բան կը փնտռէ. — կ'ըսուի կծծի մարդուն:

4. Էղան էտիւ հուրթ կապել. — կը նշանակէ անտեղի գրպարտութիւն:

5. Յորեն չըմ կերի, արտի քովէն անցիրըմ. — թէեւ տգէտ, սաչափ բան կը գիտնամ:

6. — Քարիւր, փետիւր չհիյալս (տեսնան) — ոչ ոք տեսնայ այսպիսի զարմանալի ու հիանալի բան:

7. — Գնաց էնոր էրես, ձեռք եւլն. — համբուրել կը նշանակէ:

8. — Չհոգին գէրկից պատին, — պատին տակ պատապարուիլ:

9. — Անկուշտն է պատի գլխի, — կ'ըսուի սոված, չատակեր մարդուն:

10. — Ո՞ր տուն կը հարցնես. — ի՞նչ կ'ուզես ըսել:

11. Պարապ մարդուց «հերիք հերիք» կ'ըսէ, — կ'ըսուի պարապ մարդերուն:

12. — Կուտը պակաս է. — կը նշանակէ գլխուն մէջ խելք չկայ:

— 13. — Էնի վերի արտի ցորի՞ն է, — ան ո՞վ է:

14. — Գլուխն ալրուտ, ջաղցպան չէ,

[1] Յառաջիկային ասոնց վերու ծումը, եթէ մանաւանդ յարգելի յօդուածագիրը իր խոստացածը չըզէ մեզի:

— գիտցածիդ, կարծածիդ պէս չէ :

15. — Սիրան էղով, բերանը ջրով. — քէֆը տեղն է :

16. — Էնոր ջրին պղղուր չձգուի, — անոր պէտք չէ վստահիլ կամ գործին խառնուիլ :

17. — Քու աղ մը սառե ուրիշի ապուր. — ուրիշի գործին մի խառնուիր :

18. — Գարուն աշուն խառնեց իրար. — լղճրեց, թողեց :

19. — Եօթը չունով չկապուի. — կը նշանակէ անսանձ, կատաղի :

20. — Զքու ցա՛նկն իմ կոտորի, քու էղի՞ն իմ մտի. — ի՞նչ եմ ըրեր քեզ :

21. — Խօ, տանձ խնձուր չընէ քի. — ի՞նչ շահ տ'ունենաս անկէ :

22. — Շուր քալել. — այսպէս կ'ըսուի գեղջկուհիներու պահուրտելուն :

23. — Յորե՞ն է դարի՞ է, — տղա՞յ է, թէ աղջիկ :

24. — Չուղէ վրէն ձէթի. — ընաւ չսիրել կը նշանակէ :

25. — Ա՛ղն է պակաս, մատա՛ղն է պակաս. — ինչի՞ համար եկեր ես :

26. — Աղբուրն էրթայ ջուրը կը ցամքի. — կ'ըսուի չար ու անբախտ մարդերու :

27. — Քամին մեռաւ ցրտուն (ցուրտէն). — կը նշանակէ կարեւորութիւն չտալ :

28. — Իշու գոտուչ էղաւ. — անհետացաւ :

29. — Եկող կայնողին ծառայ. — կ'ըսէ գուրսէն եկողը, երբ նստողները զինք պատուելու համար ոտքի ելլեն :

30. — Կ'ըսես թէ վանից օչխար ին. — կ'ըսուի անոնց, որոնք անհանգարտ են :

31. — Պղտուր ջուր է տեսի, ձուկ կը բռնէ. — կ'ըսուի, երբ մէկն ուրիշի անյաջողութեան մէջ իր շահուն գործելու յարմար առիթներ կը գտնէ :

32. — Քից (քան զ) ջուր կ'երթայ, քից աւաղ կը սրկի (տակը իջնել). — կ'երթայ ու չիլթայ :

33. — Խորքին (երիտասարդ) (իւվիր) վիր կ'երթայ :

Քանի մը հաս ալ Խիանի գեղերէն

1. — Լապսակ (նապաստակ) փէտի վաստակ, վաղէ վաղէ փուրը դարտակ. — ջուհակի կկոց :

2. — Դուրս կը մորթեն ներս կը մեռնի. — ջրաղաց :

3. — Էրկու աղբէր մէկմէկու կ'աւեցն (կը նային. — օճիս քարեր :

4. — Գնաց սար բերեց հազար. — ածլի :

5. — Գու՛մ մը (գոմ) մէջն ըլի (լեցուն) սպիտակ մաքի. — բերան, ակռայ :

6. — Տակը հուղ, մէջը շաղ, վրէն օսկի. — ֆաշէն :

7. — Կը կապըն կը քէլայ, կ'արձըկըն կը կէնայ. — չարըխ :

8. — Քըսթ հոտայ քըսթ հոնայ խըռվաւ նստաւ հոնայ. — աւել :

9. — Լեռ մ'ունիմ դիկ մը (կողմ) ձուն կիգայ դիկ մը կարկուտ — ջըռդ. տեսակ մը գործիք, որով կուտն ու բանս պակը կը զատեն իրարմէ :

Մ. ՊԱՆԵԼԵԱՆ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՏԱՆԱՅԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մեր վերջին ուղեւորութեան միջոցին, Ատանայի դպրոցներուն վրայ առիթ ունեցանք մօտէն քաղելու վիճակագրական տեղեկութիւններ, որոնք շահեկանութենէ զուրկ չեն : Ատանա պէտք ունի նոր ու մանաւանդ կարեւոր բարւոքումներ կատարելու՝ իր կրթական գործին մէջ : Իր տանի չափ դպրոցներու չէնքը մեծ մասամբ անբաւական է նախ իբրեւ անյարմար ու հին, եւ երկրորդ ուսանողներու թիւին համեմատութեամբ՝ պզտիկ ու նեղ : Ընդհանուր փափաք մը կար յաւելում ընելու՝ նոր չէնք մ'ալ կցելով մանչերու վարժարանին բայց այդ փափաքը առայժմ անգործադրելի մնալու սահմանուած է :

Ունին աշխատելու եւ օգտակար ըլլալու տրամադիր Հոգաբարձութիւն մը. չի պակսիր նաեւ ուսուցիչ, որոնց մէջ արժանաւորները մէկէ աւելի են, ժո-

ղովուրդն ալ սկսած է դպրոցի պէտքը ճանչնալ, այն աստիճան որ իր դպրոցներն անբաւական կը գտնէ լաւագոյն կրթութիւն մը տալու իր զաւկներուն: Ասկէ՝ մրցում մը որուն մէջ յաջողութիւնը վայելուն, չլացնող կողմը պիտի վայելէ քան զուտ տոհմային յարկերը: Պոլսոյ մանրանկարը՝ գաւառներուն մէջ ուր մօտան ֆրանսերէնին է, ինչպէս հոս, եւ մասամբ ալ անգղիերէնին: Բողոքական դպրոցներու մէջ: Բարեբախտաբար, մրցումը լոկ կրթական երեւոյթ ունի, թէեւ գաւառական գոյնն ալ քօզին առկէն ու կրթական ուղղութեան մէջ զգալի կ'ըլլայ:

Աւաստիկ թիւերը որոնք աւելի պերճախօս են՝ ճշգրտու համար դաստիարակութեան վիճակը Ատանայի Հայերուն եւ ուրիշ յարանուանութեանց մէջ.

1. Ազգ. Արգ. վարժարան մանչերու. աշակերտ 200, ուսուցիչ 18, կարգ 6:

2. Ազգ. Աղջկանց վարժարան, աշակերտուհի 500, վարժուհի 14, կարգ 6:

3. Ազգ. Արամ. վարժարան, որուն կրկին յարկերուն մէջ կ'ուսանին 500 երկսեռ տղաք, 10 կարգով, որոնց թիւէն անբաւական է ուսուցիչներու քանակը:

Գումար՝ 1200 ուսանող որոնց համար միայն 550 լիւրայի պիւտճէ մ'ունեցած են անցած տարի. այդ գումարէն 250 ը կը հոգացուի կալուածներու հասոյթով. մնացածը թոշակներով:

4. Բողոքականներու աղջկանց վարժարանը՝ աշակերտ 200, պաշտօնեայ 4, կարգ 4:

5. Բողոք. մանչերու վարժարանը՝ աշակերտ 200, պաշտօնեայ 5, կարգ 4:

Բողոք. աղգայիները կը հոգան տաբեկան 140 լիւրա ծախքն իրենց կրկին դպրոցներուն: Բայց՝ բազմաթիւ հաշուով այդ գումարը քիչ է երկու զըպրոցներուն համար: Աւելի ճիշտ ու որոշ տեղեկութիւններ կ'սպասենք առաջիկայ տարուան դպրոցական վիճակագրութեան համար:

6. Կաթ. Հայերու Թեոքեան վարժարանը,

աշակերտ 300, պաշտօնեայ 11, կարգ 6:

7. Կաթ. Հայերու Յողիսայի վարժարանը, ուսանողուհի 200, պաշտօնեայ 6, կարգ 5.

Տարեկան ծախք 400 լիւրա զոր կը հոգայ մեծ մասամբ Կաթ. Հայոց առաջնորդարանը:

Կաթ. Հայեր, անցած տարիէն սկսեալ մասնաւոր ջանք ու մղում ցոյց կուտան դպրոցներու համար. իրենց կրթութեան ղեկը յանձնած են Կ. Ոսկեան Էֆէնտիին, որ պաշտօն ունի գաւառին բոլոր Կաթ. Հայերու դպրոցներուն վերին հսկողութեան:

Գեղեցիկ շէնք մը այս տարի կառուցին վարժարանի համար, որուն ծախքն է 1000 լիւրա: Գաւառական քաղաք մը, նոյն իսկ Ատանայի պէս տեղ մը, 1000 լիւրա միայն դպրոցին շէնքին յատկացընել՝ նշանակելի պարագայ է, եւ կ'արժէ որ նախանձելի օրինակ ըլլայ: Այս իրողութիւնն երեւան կը բերէ այն դործունէութիւնը զոր ցոյց կուտայ Առաջնորդ Թէրզեան Եպիսկոպոս, որ վերջին ամիսներուն մէջ, Եւրոպա պտոյտ մը կ'ընէ բարեսիրտ անձերէ նպաստ հաւաքելու, Ատանայի և շրջակայ դպրոցներուն ու մանկանոցներուն համար: Թէրզեան Գերապայծառ, իր «Նպաստաւոր» պտոյտէն դռնալուն, պիտի ձեռնարկէ ուրիշ կրթական ու բարեգործական շինութեանց:

8. Յիսուսեան միաբանութեան մանչերու վարժարանն, որ ունի 100 ի չափ ուսանող: Վարիչն է Հայր Պապ, որ տասը տարիէ աւելի է Ատանայի մէջ կը գործէ կրթութեան համար:

9. Միս Վէպի Աղջկանց Սէմիարիան ուր կը գաստիարակուին 60 ի չափ հայ աղջիկներ:

Ինչպէս կը տեսնուի այս թիւերէն, Ատանայի Հայերն ազգ. վարժարան յաճախող տղոց թիւին շատ մօտ քանակութեամբ տղայ ու աղջիկ կը ղրկեն ոչ ազգ. դպրոցներ: Բաւական չէ պղատոնական կերպով ցաւ յայտնել կամ զգալ

այս իրողութեան հանդէպ — պէտք է աւելի ջանք ու զոհողութիւն՝ հոսանքը կասեցնելու համար :

Բնակիչ. — Բուն Ատանա քաղաքը (շրջակայ գաւառներն ու գաւառակները) հաշուելով կը պարունակէ մօտաւորապէս 15,000 տուն, Թուրք, Հայ, Յոյն, Լատին :

Ուրիշ անգամ պիտի խօսինք տնտեսական-վաճառականական ճիւղին նկատմամբ, եւ տեղադրական ու վիճակադրական ծանօթութիւններ պիտի տանք այս կարեւոր գաւառին վրայ, որ, մասնաւոր երկաթուղին հաստատուելէն ի վեր, ներքին գաւառներուն մէջ նշանակելի դիրք մը ստացած է առեւտրական տեսակէտով եւ կը խոտանայ ունենալ լաւագոյն ապագայ :

Ս. Գ.

ԱԶԳԱՅԻՆ

Ս. Պատրիարք Հայրը յանձնարարած է Տ. Վահրիճ Վրդ. ի որ Պատրի իրաւասութեան տակ զանուած վանքերու եւլն. մանրամասն վիճակացոյց մը պատրաստէ :

— Կովկասի կրթական վերատեսչութեան կողմէ հրամայուեցաւ որ գաղթականներու աղաքը չընդունուին այն նոր բացուող դպրոցներուն մէջ որոնք պիտի կառավարուին նորահաստատ դրութեանց համեմատ :

— Ակնայ նորակազմ Գաւառ. Ընդհ. Ժողովն իր կազմութիւնն յայտարարելով ի Պատրիարքարան գործակալութիւն յայտնեց է Արաբկիրի Առաջ. Տեղապահ Գեր. Մուշեղ Ծ. Վրդ. ի կարգադրութեանց համար :

— Բազմավէպի մէջ կը կարդանք որ Տիկին ու Օր. Մանթաշօֆ Բարիզէն մէկ նելու առեն՝ մեծ գրամագլուխ մը խոտացեր են Սէնի եղերքը հայ եկեղեցի մը կանդնելու համար :

— Գարակէօզեան կառկի յանձնաժողովն, իր վերջի նստին մէջ որոշած է որ յանուն Ազգին Իպրա մը տայ Գր. էֆ. յայտարարելով թէ Տիգրան էֆ. կառկի

բաժինը լիովին ընդունած է Աղքը եւ ա՛լ պահանջ չունի նոյն հաշիւէն : Այս իպրալին փոխարէն, Գր. էֆ. սեփեք մը պիտի տայ թէ Հիւանդանոցի մատուկէն փոխ առած է 20,000 ոսկի, զոր մինչեւ մէկ տարի պիտի վճարէ : Արդ, Հոգաբարձութիւնը կը պնդէ թէ մինչեւ որ գոնէ մէկ ժամուան համար սոյն 20,000 ոսկին Հիւանդանոցի մատուկը չմտնէ, գործն օրէնքի առջեւ վաւերականութիւն չունենար, որովհետեւ պարտականը կըրնայ տարի մ'ետք հարցընել թէ « իրեն իրօք 20,000 ոսկի վճարուած է » եւ հոգաբարձութիւնը չի կրնար առաւ երդում մ'ընել : Այս օրինական դժուարութեան պատճառաւ, Յանձնաժողովն ու Հոգաբարձութիւն դեռ համաձայնած չեն :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Անգղիա. — Այս օրերս Թագուհիէն մինչեւ յետին Անգղիացին Քիչնէր փաշայով — որ «Լորա խարթումի» տիտղոսը կրեց վերջերս — կը հետաքրքրուին ու զայն տեսնել կ'ուզեն : Անգղիա հասնելուն, որովհետեւ ամէնուն չէր հասնէր, ոմանք կռնակը կը չոյէին, ուրիշներ գլուխը, եւ շատեր ալ կը համբուրէին զայն : Անգղիացիներն իրենց այս հետաքրքրութեամբ Փրանսական բարքեր փոխ առած էին : Լոնտոնի օրաթերթերը շատ կը մեղքնան Լորա Քիչնէրի կռնակն ու հազարաւոր ձեռքերու փայփայիչ հարուածներէն ոչ նուազ ցաւաւ ըլլալու էր կ'ըսեն : Լոնտոնի Լորա Քաղաքայտի կողմէն ի պատիւ Քիչնէրի տրուելիք կոչունքին, Լորա Սալզպէրի ու Լորա Ռոզպէրի կարեւոր ճաներ պիտի խօսին Սուտանի առկախ խնդրին ու Օմտուրմանի յաղթութեան հետեւանքներուն վրայ : — Թագուհին, Նոյ. Չին Պալմորալի պալատին մէջ ընդունուեր է Քիչնէր փաշան :

Եթովպիա. — Ֆրանսացի ծանօթ երկրախոյզ Մ. Գանվալօ կը յայտարարէ թէ հուսնական է որ Հապէշական արշաւա-

խումբը ժամանած ըստ Սուպադի հովիտը, որովհետեւ մօտէն գիտէ որ Մենեւիքի գինուորները շատ մը փորձեր ըրած են ցարդ Սպիտակ Նեղոսի վրայ հասնելու: Այսպիսի արշաւախմբի մը նպատակն է օգնել Փրանսացոց: Երկրախոյզը յայտնած է թէ Ֆաշտայի ճահիճներուն տիրանալով՝ Ֆրանսա Հապէշիստանի հետ զիւրաւ կրնայ գործակցիլ: Ամէն բանէ առաջ Անգղիոյ վսիսն այս կէտն է, կ'ըսէ Մ. Պանվալօ:

Գերմանիա. — Պերլինի ոստիկանու-
թիւնը ցրուեց կարգ մը ծայրայայտներ
որոնք գումարում ընել կ'ուզէին ծանօթ
գեսպանախորհրդին ձեռք անելու որոշ-
մանց դէմ բողոքելու համար։ Բազմա-
թիւ յարողներ կամ հետաքրքիրներ որ
եկած էին այս գումարման ներկայ ըլլա-
լու, ցրուեցան ոստիկանութեան կողմէ։

Ֆրանսա . — Բարիգուտ պատերու վրայ
անցեալ շաբթու պատկերազարդ ազգա-
րարագիրներ փակցուցեր են սա վերնա-
գրով . «Իրէջֆիւս մատնիչ մըն է , կեց-
ցէ՛ Ֆրանսա , կեցցէ՛ Հանրապետութիւն»
Այս վերնազրէն անմիշտպէս վար կը
գտնուէր նախորդ հինգ պատերազմական
նախարարներու կենդանագիրներն ու
պատճէնն երեսփոխանական ժողովի մէջ
իրենց արտասանած ճառերուն :

— Լճատոնի Ռուսական զեսպանը կը յայտարարէ, կ'ըսուի, Լորտ Սալզպըրի-ի թէ Ռուսիա մինչեւ հիմայ Ֆայոտայի խնդրին միջամտած չէ, վասն զի ամէն բանէ առաջ Ֆրանսական զործ մըն էր ասիկա, բայց եթէ հարկ ըլլայ, Ռուսիա որոշած է Ֆրանսայի ուժ տալ :

— Անգղիոյ զինուորական մեծ պատ-
րաստութեանց առջեւ, կ'ըստի թէ Զը-
րանսա մօտերս նաւային ցոյց մը պիտի
ընէ:

— Ֆրանսական կառավարութիւնն ետ
կանչեց Մարչան հրամանատարը :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վիլհելմ Կայսր ու Կայսրուհին, Երու-
սաղեմի պարսպէն դուրս, շքեղ վրան-

Ներու տակ ընակած են : Երուսաղէմի
 չհնքերը քարաշէն են ու տարապայման
 տաքութեան միջոցին անընակելի կը
 դառնան :

— Արեւադարձային արտասուլոր տա-
քութեան պատճառաւ, Նորին Վեհափա-
ռութիւնք ետ կեցեր են Նազարէթ ու
Տիբերիա այցելելու ղիտաւորութենէն :
Դամասկոսէն ետք պիտի այցելեն Պաալ-
պէքի փաղեմի աւերակները :

— Հոկտ. 20 ին այցելւր են Հարէմի
Ծերիֆը-էօմէրի մշկիթը, շինուած Սու-
ղումանի պատմական տաճարին հրապա-
րակին վրայ : Մզկիթն իր ներքին չըք-
նաղազիւտ միւսէններով ու սեւաթոյր
մարմիններով հրաշակերտ մըն է :

— Գանի մը նահանգներու մէջ տուրքերու զանձման նկատմամբ ցոյց տրուած անհոգութեան պատճառաւ, բացորոշ հրամաններ տրուեցան թէ՛ յետնեալ եւ թէ՛ ընթացիկ տուրքերու կանոնաւոր դանձման հոգ տանիլ :

ՆԱԽՈՐԴ ԹԻՒՈՎ ԽՈՍՏԱՅՈՒԱԾ

Ամուսնական խնդրի վրայ ուսումնա-
սիրութիւնը ինչ ինչ պատճառներով թող-
ուած է առաջիկային :

Յաջորդ թիւով պիտի հրատարակենք
Հայ լեզուի վրայ յօգուած մը ԵՂԻՍ
ՏԵՄԻՈՒԶԻԱՆԵԱՆԻ (Գրասէր Ասով) որ
սակէ ետք կանոնադրապէս պիտի աշ-
խատակցի Բիւրակներս:

ԲՈՎԵՌԴՈՒԹԻՆ

Բանտորդրական
Պիլիս ու Գաւառական Գրականութիւն Կ.
Քերականութիւն Մարաշի գաւառաբարբառին
Յ. Մ. ՎԱԼԻԿԻՅԵՏԵԱՆ

Ընկերական
Տճմ. Դաստիարակութ. Գ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
Ազգագրական

ԿԶՆԻՍԻՆԻ ԲԵՐԵՆԻ
ՏՈՒՓՍԵՑԻ

Ժողովրդ. Բանասիրտութիւն
Ժողովրդական ռճեր եւլն. Ի. ԴԱՆԻԵԼ ԵՐԱՆ

Տեղագրական
Ատանայի կրճատան վիճակացոյցը Ս. Դ.
Այգ., Գաղ., Ներքին լուրեր, ազդեր:

Արտոնատէր . — Հ. Ս. Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն, ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ